

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Рівненський державний гуманітарний університет
Історико-соціологічний факультет
Кафедра політичних наук

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 5–6

Рівне – 2011

Панорама політологічних студій : науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. На пошану професора Р. М. Постолювського. – Рівне : РДГУ, 2011. – Вип. 5–6. – 305 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Бортніков В. І.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології Волинського національного університету імені Лесі Українки.
2. **Гон М. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
3. **Канцелярук Б. І.** – д.політ.н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
4. **Киридон А. М.** – д.і.н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
5. **Круглашов А. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.
6. **Макаренко Є. А.** – д.політ.н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
7. **Постолювський Р. М.** – к.і.н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Тихомирова Є. Б.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Волинського національного університету імені Лесі Українки.
9. **Троян С. С.** – д.і.н., професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.
10. **Шеретюк В. М.** – к.і.н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Шугасєва Л. М.** – д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.
12. **Юськів Б. М.** – д.політ.н., завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол № 9 від 29 квітня 2011 р.

За редакцією д. політ. н., професора М. М. Гона

Науковий вісник «Панорама політологічних студій»
затверджений ВАК України науковим фаховим виданням з політичних наук
(постанова Президії ВАК України від 14 квітня 2010 р. № 1 – 05/3)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №16166-4638 Р

У збірнику вміщені статті з актуальних проблем міжнародних відносин, політичних процесів у країнах Європи та України зокрема, а також дослідження в царинах політичної філософії, етнополітології та етнодержавознавства.

Збірник адресований всім, хто цікавиться політичною наукою.

Адреса редакції:
кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

| | | |
|----------------------------|----------|-----------------------------------------------------------|
| Гон М. М., Черній А. Л. | 8 | Слово про ювіляра: професору Р. М. Постоловському – 60 |
|----------------------------|----------|-----------------------------------------------------------|

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

| | | |
|------------------------------|-----------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| Бурдяк В. І. | 14 | Успіхи та поразки України на шляху до Євросоюзу |
| Тихомирова Є. Б. | 22 | Параметри міжнародної миротворчості України |
| Троян С. С. | 29 | Україна у системі сучасного транскордонного співробітництва: соціополітичний аналіз |
| Нагорняк М. М. | 40 | Окремі аспекти сучасної зовнішньополітичної стратегії ФРН |
| Кіцила Л. Ю. | 47 | Підсумки чеського головування в Раді ЄС та їх значення для України |
| Шумка А. В., Черник П. П. | 51 | Українсько-російські відносини як політичне протистояння |

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПРОЦЕСИ

| | | |
|------------------|------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Ротар Н. Ю. | 60 | Еволюція змісту електорального протесту в Україні |
| Алексєнко І. В. | 72 | Політична активація регіональної ідентичності в умовах глобалізації |
| Монолатій І. С. | 76 | Формалізація політичної участі громадян як індикатор інституційних процесів у Габсбурзькій монархії |
| Шугасва Л. М. | 90 | Позацерковні православні об'єднання: суспільно-політичний контекст |
| Марусик К. О. | 95 | Діяльність апарату ЦК КПРС як відображення корпоративних відносин у політичній системі СРСР |
| Прокопець Л. С. | 102 | Зародження парламентаризму та демократія |
| Климанська Л. Д. | 110 | Політичні наративи соціальних проблем як основа соціально-політичних проєктів |
| Оверчук О. В. | 116 | Використання Інтернету в діяльності протестних рухів в Україні |
| Хаврук І. А. | 122 | Конституційний Суд України як елемент системи стримувань і противаг: правовий та політичний аспекти |
| Круглашов А. А. | 127 | Особливості дослідження політичного маніпулювання в текстовій інформації |
| Морарь М. В. | 134 | Партійна комунікація як умова ефективної політичної діяльності партійних лідерів |
| Жуковська А. О. | 140 | Інституційний вимір становлення громадянського суспільства в республіці Болгарія |

| | | |
|-----------------|------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Семенович А. С. | 147 | Вплив Європейського Союзу на формування регіонального врядування у країнах-кандидатах |
| Булига І. І. | 153 | Релігія і політика: фокус на сучасній Україні |
| Митко А. М. | 158 | Інформаційна влада в політичній системі |
| Корнейко А. О. | 163 | Спроби удосконалення політичної системи в контексті еволюції радянського тоталітаризму 1950-х – 1960-х рр. |
| Сойчук Р. Л. | 172 | Особливості формування політичної культури сучасної молоді |
| Москальов М. А. | 178 | Взаємовпливи бізнес-еліт і провідних політиків у сучасній Україні (за матеріалами ділових ЗМІ) |
| Максимець Б. В. | 184 | Національно-демократичні сили у виборах Президента України 2009–2010 років |
| Притуляк С. І. | 191 | Соціалістичний інтернаціонал: програмові засади діяльності та ідейно-теоретична еволюція в умовах глобального розвитку |
| Сущенко В. В. | 197 | Електоральний маркетинг як різновид політичного маркетингу |

ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

| | | |
|------------------|------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Мамонтова Е. В. | 204 | Символ як феномен і категорія політичної культури у філософській теорії та політичній практиці Античного суспільства |
| Семенченко Ф. Г. | 209 | Політичний ідеал як пізнавально-ціннісне відображення дійсності |
| Климончук В. Й. | 216 | Свобода як складова українського національного політичного досвіду |
| Байдич К. В. | 222 | Теорія Другого модерну в системі ідей У. Бека |

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

| | | |
|--------------------|------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Коваль І. В. | 230 | Демократія і міжконфесійні взаємини: українські реалії |
| Геник М. А. | 238 | Міжнаціональне примирення у діяльності Українського суспільно-культурного товариства у Польщі |
| Безкоровайна О. В. | 245 | Культура міжнаціонального спілкування: роль полікультурної освіти |
| Каравасв В. С. | 252 | Взаємозв'язок державотворення та національного становлення |
| Пивоваров Ю. А. | 257 | Політичний дискурс президента України Л. Д. Кучми у дихотомії «націоналізм – демократія» |
| Боднараш Г. В. | 261 | Пропорційне представництво в Румунії та перетворення партій національних меншин в електоральні політичні партії |

| | | |
|-----------------|------------|--------------------------------------------------------------------------------------|
| Венгринюк Л. Я. | 271 | Етнічний чинник у політичному процесі: сутність та причини політизації етнічності |
|-----------------|------------|--------------------------------------------------------------------------------------|

РЕЦЕНЗІЇ

| | | |
|--------------------------------|------------|------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Тихомирова Є. Б., Гон М. М. | 277 | Джерело політичних знань, мислення і культури |
| Наумов А. С. | 278 | Регіональні аспекти сучасної політики |
| Гон М. М. | 282 | Інструменталізація пам'яті: погляд стороннього на сучасну українську практику в Галичині |
| Відомості про авторів | 286 | |
| Вимоги до оформлення статей | 289 | |

- Österreichisch-Ungarischen Monarchie (1848–1918). – Band III: Die Völker des Reiches. – 2. Teilband – Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1980. – S. 975–1206.
23. Texte zur österreichischen Verfassungs-Geschichte. Von der Pragmatischen Sanktion zur Bundesverfassung (1713–1966) / Heinz Fischer and Gerhard Silvestri (Hrsg.). – Wien : Geyer-Edition, 1970. – XIII + 375 S.
24. Urbanitsch P. Vereine und politische Mobilisierung in Cisleithanien / Peter Urbanitsch // Anuarul Institutului de Istorie Cluj. – 1994. – Bd. 33. – S. 107–124.
25. Wandruszka A. Österreichs politische Struktur. Die Entwicklung der Parteien und politischen Bewegungen / Adam Wandruszka // Geschichte der Republik Österreich, hrg. von Heinrich Benedikt. – Wien, 1954. – S. 289–485.

УДК: 281.9:28

Шугаєва Л. М.

ПОЗАЦЕРКОВНІ ПРАВОСЛАВНІ ОБ'ЄДНАННЯ: СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

На підставі широкого кола джерел і літератури автор аналізує формування політичного підґрунтя таких позацерковних православних об'єднань, як скопечество, Істинно православна церква, істинно православні християни, Православна євангельська апокаліптична церква.

Ключові слова: скопечество, Істинно православна церква, істинно православні християни, Православна євангельська апокаліптична церква, політичний контекст.

Шугаєва Л. М. Внецерковные православные объединения: общественно-политический контекст.

Используя многочисленные источники, автор анализирует формирование политического основания таких внецерковных православных объединений, как скопечество, Истинно православная церковь, истинно православные христиане, Православная евангельская апокалиптическая церковь.

Ключевые слова: скопечество, Истинно православная церковь, истинно православные христиане, Православная евангельская апокалиптическая церковь, политический контекст.

Shugayeva L. M. Orthodox unions outside church: socio-political context

On the basis of a number of literature and other sources the author analysis the process of the formation of political background of orthodox unions outside church such as True Orthodox Church, true orthodox Christians, Orthodox Evangelical Apocalyptic Church and others.

Key words: True Orthodox Church, true orthodox Christians, Orthodox Evangelical Apocalyptic Church, political context.

Увага до релігійної тематики у сучасному світі надзвичайна. Історичні, філософські, соціологічні, правові, теологічні дослідження переживають своєрідний бум. В аналізі ролі релігії стали приймати участь й інші соціальні і гуманітарні науки – економіка, психологія, література, мистецтво. І в той же час, визнаючи велику заслугу всіх цих наукових досліджень з проблем релігії, хочемо зауважити, що одна із проблем – релігія і влада – розглядається дотично, частково, в незначному обсязі.

Про те, що співвідношення релігії і влади все більше починає хвилювати дослідників, говорять ідеї, які висловлюють вони. Так, американський теоретик політик С. Хантінгтон припускає можливість зіткнення цивілізацій внаслідок реальних та істотних розбіжностей між ними. Причому найбільш істотною різницею він вважає релігію, яка відокремлює людей однієї культури від іншої [9, с. 35].

У цьому аспекті слід відзначити монографії російських науковців Л. А. Андрєєвої і О. В. Митрофанової. Серед вітчизняних дослідників низку цікавих думок з

проблематики співвідношення влади і релігії висловлює С. І. Здіорук [1, с. 25; 6, с. 551]. Однак, названі дослідження свою увагу акцентують на взаємовідносинах влади і православ'я більш чим за тисячолітню історію і на сучасному етапі. Дослідження позацерковних православних об'єднань у суспільно-політичному контексті залишається поза увагою дослідників.

Актуальність вивчення суспільно-політичного контексту позацерковних релігійних об'єднань православного походження викликана ще й наступними обставинами. Для чиновників царського уряду і богословів ці течії були шкідливими і політично небезпечними, а для наукових праць радянського періоду характерною була акцентація на негативно-критичних аспектах діяльності цих об'єднань: практикувався спрощений підхід до цього явища як винятково соціального, що й визначило ідеологічну упередженість їх досліджень.

Перша заявка на участь у політичному житті держави була зв'язана із релігійним об'єднанням православного походження – скопців. Скопцтво виникає у другій половині XVIII ст. на теренах Російської імперії. У кінці того ж століття скопцтво з'являється в Україні, зокрема у Таврійській і Херсонській губерніях, у Миколаєві, Одесі, Сімферополі, Харківській губернії [7, арк. 8].

Політичні претензії скопцтва були викладені у записці скопця О. М. Єлянського (Єленського), камергера і статського радника, з додатком «Про перебудову Росії і про Божественну канцелярію» [8, с. 812]. У документі мова йшла про створення «тіньового» кабінету при імператорі. Скопці пропонували себе в цьому проєкті на службу державі, для чого вся імперія повинна перебудуватись за їхніми вказівками. Учасники релігійного об'єднання повинні були стати таємними радниками і керівниками всіх галузей економіки, а також військової і морської справи. За задумом скопців, Єлянський мав представляти кандидатів у такі радники за вказівкою «Святого Духа», в особливу канцелярію, а уряд повинен був передавати їх архієреям для постригу в ченці і навчання церковної служби. Таким чином, повинні були утворюватися кадри ієромонахів, із яких і мали призватися радники і керівники. Другий проєкт спирався на могутню силу скопецького капіталу. Для останнього було далеко не байдужим результатом війни Олександра I, міцно пов'язаних із торговельною політикою. Документ, запропонований скопцтвом імператору Олександру I, хоча й залишався без уваги, а сам Єлянський був оголошений психічно хворою людиною й ув'язнений у Суздальський монастир, був показовим у тому плані, що у релігійній формі була зроблена заявка на участь купецьких кіл у державному управлінні.

Чому ми акцентуємо увагу на політичних претензіях скопцтва? Справа в тому, що релігійні об'єднання православного походження, які переважно виникають у половині XVIII – на початку XIX ст., були досить різноманітними за віросповідними основами. Це були духовні християни-містики, духовні християни-раціоналісти, релігійні об'єднання хліблястично-єсхатологічного і харизматичного спрямування. Але названі релігійні об'єднання через спробу відтворення альтернативного порядку у суспільстві копіювали ті ж самі інститути і цінності, що лежали в основі суспільства, які вони заперечували. Ми вважаємо, що причиною політичних заявок скопцтва став їх соціальний склад. Соціальна база послідовників скопців помітно відрізняється від інших релігійних об'єднань православного кореня, які, хоча й виїшли за межі села, їх ідеологією у містах сповідувала незначна частина населення. Купцям, можливим селянам і міщанам імпонував монархізм скопців, який зробив заявку на участь їх у визначенні державної політики, особливо економічної. До деякої міри індивідуалізм скопців сприяв становленню буржуазії.

Майже через два століття виникають позацерковні православні об'єднання, які носили чітке політичне спрямування, зокрема Істинно православна церква, істинно православні християни і Православна євангельська апокаліпсична церква (об'єднання апокаліпсисів).

Партія, яка прийшла до влади у Російській імперії в результаті жовтневого перевороту, була партією атеїстів. Її лідери пишались тим, що не просто не вірували в Бога, але завдяки вченню К. Маркса науково пізнали класову сутність релігії, її зв'язок з інтересами експлуататорських класів. У державі, яка усупільнила засоби виробництва, релігія після нетривалого перехідного періоду, який називався диктатурою пролетаріату, повинна відмерти, коли відчуження зникне, соціальні відносини стануть прозорими і в релігії просто відпаде всяка необхідність. Побудова нового суспільства розумілась більшовиками як проведення курсу лікування від потреби в ілюзорній, релігійній втісі.

Глухі кути, які чекали на ленінізм, багато в чому були визначені активним, войовничим атеїзмом. Тільки матеріаліст, як вважає Ленін, може по-справжньому змінити світ, тільки він знає, що жодного потойбічного світу не існує і все буде вирішуватись на цій землі. Апріорна переконаність в благодетельності таких змін визначила і небачену радикальність приміненних для їх досягнення засобів, і величезну кількість жертв революційного експерименту.

Православна церква відкрито оголосила себе ворогом нового режиму. І 1 січня 1918 р. Патріарх Тихон у посланнях до архіпастирів і всіх вірних чад Російської Православної церкви не лише прокляв радянську владу, але й закликав до відкритого супротиву і організації Спільки духовних борців. При цьому вказувалось, що протистояння передбачається не мирне і не духовне: «А якщо потрібно буде і постраждати за справу Христа, кличемо вас, розлюблені чада Церкви, кличемо вас на ці страждання разом з собою» [8, с. 112]. Особливо гострого характеру конфронтація між Православною церквою і радянською державою набула у 1922–1923 рр., коли під приводом боротьби з голодом у Поволжі були конфісковані церковні цінності.

Події 20-х років ХХ ст. стали відправним моментом гострої кризи Православної церкви. Межею стала легалізація Тимчасового Патріаршого Синоду при заступнику Патріаршого місцєблостителя митрополиті Сергії (Старгородському), яка вимагала значних поступок. Декларація 1927 р. означала відхід від позицій аполітичності і призвела до виникнення нової форми взаємовідносин Православної церкви з державою. Саме з цього часу був встановлений тотальний контроль громадянської влади над внутрішньоцерковним життям. Такі компроміси були негативно сприйняті значною кількістю духовенства і парафіян.

У 1927 р. виникає рух непоминаючих громадянську владу і митрополита Сергія, який швидко розповсюджувався по всій державі. Спочатку близько сорока архієреїв відмовились від адміністративного підкорення заступнику Патріаршого Місцєблостителя і Тимчасовому Патріаршому Синоду.

Центральне місце серед непоминаючих займала найбільш потужна йосиплянська гілка, що отримала свою назву від імені керівника центру, митрополита Йосипа (Петрових).

Державна влада вважала йосиплян своїми головними суперниками серед усіх релігійних течій у лоні Православної церкви. На думку державних органів, йосиплянський рух мав політичне антидержавне забарвлення і виходив за релігійні межі.

Справді, противники сергіянської церковної позиції, що була спрямована на досягнення компромісу між Православною церквою і державою, стали опозицією до влади.

Йосиплянство як рух опору об'єднувало вищих духовних ієрархів, рядових священників, ченців, парафіян.

Серед активних учасників руху із парафіян були і представники інтелігенції, які відповідно до своїх релігійних поглядів вважали, що митрополит Сергій порушив церковні канони. Саме інтелігенція надавала руху політичного забарвлення. Значна кількість прихожан вважала митрополита Сергія ієрархом, який перевищив свої повноваження, а деякі називали його зрадником і відступником від православ'я, спілкування з яким є неможливим навіть у випадку визнання його дії Патріаршим Місцеблостителем.

Навіть серед керівників руху не було повної єдності: митрополит Йосип, єпископ Сергій (Дружинін), протоієрей Василь Верхожський дотримувались помірних поглядів, а єпископ Дмитрій (Любимов), протоієрей Федор Андреев, отець Микола Прозоров і професор М. А. Новоселов займали більш жорстку позицію, яка подекуди доходила до повного заперечення таїнств сергіян [11, с. 53]. Але в цілому йосипляни не дотримувались особливих обрядів і не претендували на створення нового центру церковної влади; митрополит Йосип і єпископ Дмитрій не намагалися встановити самостійну паралельну церкву. Головна мета йосиплянського руху полягала у залученні на свій бік значної частини духовенства для завоювання вищої церковної влади в існуючій Патріаршій Церкві.

Істинно православна церква (ІПЦ) виникла після того, як у 1927 р. Місцеблоститель патріаршого престолу Російської православної церкви митрополит Сергій (Страгородський) опублікував Декларацію, в якій закликав віруючих і духовенство до лояльного ставлення до радянської влади. Головним чинником, свосвідною реакцією виникнення і становлення релігійного об'єднання ІПЦ стало утвердження радянської влади і лояльне ставлення до неї Православної церкви. Частина парафіян Православної церкви, в силу сформованого світогляду, не могла прийняти і не прийняла ідеології і світобачення нової влади. Усі засоби пропаганди ІПЦ і методи боротьби були спрямовані на відновлення дореволюційного статусу Православної церкви і заперечення насильницької ідеології атеїстичного державного тоталітаризму. Виникнення ІПЦ започаткувало розкол у лоні Православної церкви. ІПЦ не заперечувала традиційну Православну церкву. Вона заперечувала тільки сергіянську церкву, яка стала на службу атеїстичній державі.

Істинно православні християни виникають наприкінці 30-х років ХХ ст. у лоні ІПЦ внаслідок і в результаті тих жахливих репресій, які випали на долю послідовників ІПЦ. Антирадянська, анти тоталітарна спрямованість ІПЦ/ІПХ сформувала їхній крайній апокаліпсизм, який призвів членів цих релігійних об'єднань до антидержавних помислів і дій. Одразу після революції 1917 р. велика кількість православних віруючих оголосила про скоре падіння «влади антихриста» і кінець світу. Поширювалися чутки про те, що «звіру, який вийшов із безодні», від Бога дано бути при владі 42 місяці [Апок. 13, 5]. І, незважаючи на те, що очікуваний кінець світу у другій половині 1921 р. так і не наставив, апокаліптичні настрої посилювались.

Неодноразово члени ІПЦ/ІПХ виступали із такими словами: «Тепер не співають тропарі царю, а тому ми нехтуємо церквою, не по Божому указу все роблять. Ми кругом царя поминаємо. А ще очікують Антихриста, а він вже був – Ленін і Сталін. Ось паспорти – радянський громадянин – це й печать, тавро» [3, арк. 12].

Формування апокаліпсизму Істинно православних могло б і не викликати особливого інтересу, якби не той факт, що саме апокаліптичні очікування стали домінантою у нових релігійних об'єднаннях. Уся життєдіяльність їх членів була підкорена очікуванню апокаліпсиса. Вважалося, що провісником близького кінця світу є

поява Антихриста в образі радянської влади, а тому все, що тим чи іншим чином пов'язано з цією владою, необхідно бойкотувати, не визнавати, знищувати [3, арк. 7, 8]. Апокаліптичною пропагандою займалися практично всі члени ППЦ / ППХ незалежно від освітнього цензу і широти світогляду, адже серед її послідовників була значна кількість людей по-справжньому освічених [3, арк. 17]. Члени цих релігійних об'єднань закликали віруючих до відмови від будь-яких форм співробітництва з радянською владою, від участі у виборах до державних структур, у роботі радянських підприємств та установ, бойкотували колгоспне будівництво [3, арк. 21].

В очікуванні апокаліпсису прихожани ППЦ / ППХ посилаються не на догми і канони Православної церкви, а безпосередньо звертаються до апокаліптичних пророкувань Біблії. Втеча апокаліптичної жінки від червоного дракона у вченні ППЦ й ППХ є алегорією [10, с. 7, 10, 12]. Під жінкою вони розуміють самих себе, а під драконом – радянську владу від якої їм необхідно врятуватися.

Проголошений М. Хрущовим семірічний план, який супроводжувався наступом на офіційну Православну церкву, молоді парафіяни Істинно православних вважали початком правління Антихриста перед Страшним судом. З 1955 р. на всіх Істинно православних поширилась вимога безшлюбності. Цей напрямок в ППЦ / ППХ врешті-решт оформився у такий вкрай радикальний напрямок, як мовчазники. Вони відмовлялися брати участь у радянському виробництві або ж користуватися його продукцією. Деякий час вживали їжу, яка була вироблена до 1959 р., тобто до «диявольського» перепису населення і навіть поривали всілякі стосунки з іншими Істинно православними, якщо вони були зайняті на радянському виробництві.

У 20-х роках ХХ ст. на території Вінницької області виникає релігійне об'єднання Православна євангельська апокаліптична церква (ПЕАЦ; народна назва – апокаліпсисти). Як і в ППЦ й ППХ, віровчення апокаліпсисів носили крайній есхатологічний характер: проповідували близькість другого пришестя Христа, а радянську владу оголосили владою Антихриста. Про те, що діяльність релігійного об'єднання мала яскраво виражений характер, говорять багаточисельні свідчення його прихожан, які були заарештовані. Вони пояснювали, що головна мета їх церкви полягала у тому, щоб агітувати за вихід із колгоспів, за невихід на будь-яку державну роботу, проти служби у радянській владі [4, арк. 28]. У тому ж таки 1937 р. жителів с. Теліжинці Тетіївського району Київської області Ситника І. С., Сагатюка З. К., Нищука М. С. – членів ПЕАЦ було звинувачено у контрреволюційній агітації й пропаганді та в активному бойкоті радянської влади [5, арк. 94]. Усіх трьох було засуджено до вищої міри покарання – розстрілу.

Антирадянська діяльність апокаліпсисів – головна причина гонінь на їхні громади. Наприкінці 30-х років ХХ ст. було заарештовано їх засновника – Н. Гуменного, доля якого невідома.

Очевидно, що антирадянські настрої ПЕАЦ, зокрема агітація проти вступу до колгоспів, за розпуск створених мала й чітке соціальне підґрунтя. Архівні джерела свідчать, що значну кількість членів церкви становили селяни-середняки, заможні селяни [5, арк. 36].

Отже, слід зазначити, що головною причиною виникнення ППЦ / ППХ й ПЕАЦ була реакція на встановлення радянської влади та її декрети, які обмежували, а іноді й грубо зневажали свободу совісті. Всі названі релігійні об'єднання встановлення радянської влади асоціювали з приходом Антихриста, а позбавлення від неї пов'язували лише з другим пришестям Христа.

Декларація митрополита Сергія розділила на довгі роки не лише єпископів, духовенство, але й мільйони парафіян і відіграла не менш трагічну роль у житті

Православної церкви, ніж реформи патріарха Никона. Арешти духовенства, які розпочалися одразу після Жовтневої революції, небачено посилюються у роки сталінщини. У 1939 р. на волі залишилося лише 4 архієпископи [2, с. 218].

Звичайно, що у такій ситуації найбільш непримиримому до влади комунізму і атеїзму не залишилось нічого іншого, як перейти у жорстоку опозицію до влади. Епоха сталінізму була страшною не лише масовим терором, але й руйнуванням тих моральних засад, утвердження й охорону яких Православна церква завжди вважала своїм першочерговим обов'язком. У відомому «Соловецькому посланні» єпископів прямо говорилось про «глибокі розбіжності у самих засадах світоспоглядання між церквою і державою», яка проголосила ідеологію класової боротьби і масового терору [2, с. 218].

Відтак, виникнення релігійних утворень православного походження не завжди було спричинене лише запереченням Православної церкви. Виникненню Істинно православних й апокаліпсисів посприяла зміна суспільно-політичного ладу. Тобто значна частина православних віруючих виступила як досить активна політична сила у боротьбі з радянським тоталітаризмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева Л. А. Религия и власть в России / Л. А. Андреева. – М. : «Ладомир», 2001. – С. 251.
2. Борщев В. Возвращение дыхания // На пути к свободе совести / В. Борщев. – М. : Мысль, 1989. – С. 218.
3. Дело о Всесоюзной контрреволюционной организации ИПЦ // Галузевий державний архів СБ України. – Ф.13. Спр.387. Арк.3-44.
4. Дело № 5240 по обвинению гр.с. Шапиевки Сквирского р-на Киевской области Щеглока К. И., Омельчука В. Т., Иванца И. П. 25 августа 1937 г. // Центральный державний архів громадських організацій України. – Ф.263. Оп.І. Спр. 64615. Арк.28.
5. Там само. – Дело по обвинению жителей с. Тележинци Тетиевского р-на Киевской области Ситник И. С., Сагапока З. К. – Ф.263. Оп.І. Спр.62418. Арк. 34,36.
6. Здіорук С. І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття / С. І. Здіорук. – К. : Знання України, 2005. – С. 551.
7. Копия секретного циркулярного предписания Министерства внутренних дел начальникам губерний от 26 июня 1984 г. // Центральный державний історичний архів України в Києві / – Ф.356. Оп.І. Спр. 23. Арк.8,12,15.
8. Надеждин Н. И. Исследование о скопческой ереси / Н. И. Надеждин. – СПб., 1845. – С. 112, 116-118.
9. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон // ПОЛИС. – 1994. – № 1. – С. 35.
10. Цимбал Г. В. Манифест православных христиан / Г. В. Цимбал. – М., 1958. – С. 7, 10, 12.
11. Шкаровский М. В. Иосифлячество – течение в русской православной церкви / М. В. Шкаровский. – СПб. : Мемориал, 1993. – С. 53.

УДК: 323 : 329.15 (47+57)

Марусик К. О.

ДІЯЛЬНІСТЬ АПАРАТУ ЦК КПРС ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СРСР

У статті здійснено спробу проаналізувати корпоративні відносини, які діяли в радянській політичній системі на прикладі діяльності апарату ЦК КПРС – центру, який відповідав за існування і функціонування радянської політичної і економічної системи. Акцентується увага на тому, що радянське суспільство сприймалося як «закрите» суспільство, котре складалося з низки корпоративних співтовариств, де кожному відводилася певна роль у складній ієрархічній ієрархії.